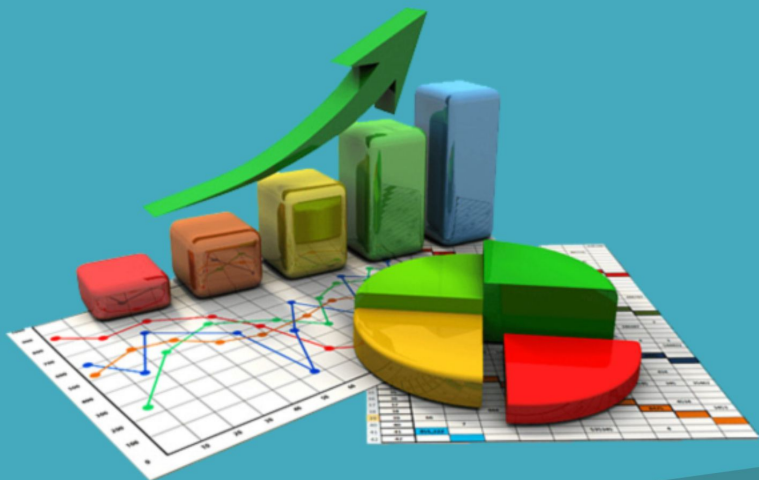

دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی

Social Welfare Indexes

The Authors: Seyed Hossein Mohaqeqi Kamal

شاخص‌های رفاه اجتماعی

شاخص‌های رفاه اجتماعی

در عصر تحولات سریع اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی سنجش رفاه اجتماعی به یکی از ارکان اساسی سیاست‌گذاری‌های توسعه‌ای و اجتماعی تبدیل شده است. کتاب شاخص‌های رفاه اجتماعی با رویکردی تحلیلی و جامع، به بررسی شاخص‌های کلیدی رفاه در ابعاد مختلف از جمله اقتصادی، اجتماعی، روان‌شناختی، زیست‌محیطی و ترکیبی می‌پردازد.

In an era of rapid economic, social, and environmental transformations, measuring social welfare has become one of the fundamental pillars of developmental and social policymaking. *Social Welfare Indexes* adopt an analytical and comprehensive approach to examine key welfare indicators across various dimensions, including economic, social, psychological, environmental, and composite aspects.

نویسنده: سیدحسین محقق کمال

نویسنده: سیدحسین محقق کمال

انتشارات دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی

قیمت: ریال

به نام خداوند لوح و قلم

شاخص‌های رفاه اجتماعی

نویسنده:

سیدحسین محقق کمال

(عضو هیأت علمی دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی)

سرشناسه : محققى کمال، حسین، ۱۳۵۹ -
 عنوان و نام پدیدآور : شاخص‌های رفاه اجتماعی / نویسنده سیدحسین محققى کمال ؛ ویراستار کمیته علمى رشد فرهنگ.
 مشخصات نشر : تهران: دانشگاه علوم توانبخشى و سلامت اجتماعى
 مشخصات ظاهرى : ۱۹۰ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۸۴-۳۵-۴
 وضعیت فهرست نویسى : فیبا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۸۷ - ۱۹۰.
 موضوع : رفاه اجتماعى
 Public welfare
 شناسه افزوده : دانشگاه علوم توانبخشى و سلامت اجتماعى
 رده بندى کنگره : HV۳۱
 رده بندى دیپوى : ۳۶۱/۶۱
 شماره کتابشناسى ملی : ۱۰۱۲۱۸۱۵
 اطلاعات رکورد کتابشناسى : فیبا

دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی

نام کتاب: شاخص‌های رفاه اجتماعى

نویسنده: سیدحسین محققى کمال

ویراستار: کمیته علمى رشد فرهنگ

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۸۴-۳۵-۴

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

سال چاپ: ۱۴۰۴

نوبت چاپ: اول

چاپ: ارشیا

ناشر: دانشگاه علوم توانبخشى و سلامت اجتماعى

نشانی: اوین، بلوار دانشجو، خیابان کودکان، دانشگاه علوم توانبخشى و سلامت اجتماعى

تلفکس: ۷۱۷۳۲۲۲۰

با قدردانى از همکارى

● صفحه‌آرا: گروه گرافیکى ارشیا

همه حقوق نشر برای ناشر محفوظ است؛ هرگونه استفاده از متن به هر صورتی در قالب کتابچه، جزوه، تهیه CD آموزشی، تهیه نرم‌افزار، استخراج آزمون، ترجمه به دیگر زبان‌ها و استفاده از مطالب کتاب، اشکال، تصاویر و... بدون اجازه کتبی از ناشر غیر قانونی است.

رفاه اجتماعی امروزه به‌عنوان معیاری برای توسعه انسانی، برابری اجتماعی، پایداری زیست‌محیطی و تحقق عدالت اجتماعی در سطح جهانی مطرح می‌شود. رفاه اجتماعی یکی از ارکان حیاتی هر جامعه است که نه تنها نشان‌دهنده سطح زندگی مردم، بلکه به‌طور مستقیم با عدالت اجتماعی، توزیع منابع و پایداری اقتصادی پیوند دارد. در دنیای معاصر که تغییرات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی با سرعتی بی‌سابقه در جریان است، ارزیابی و اندازه‌گیری رفاه اجتماعی اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است. به همین دلیل، شاخص‌های رفاه اجتماعی ابزارهایی اساسی برای تحلیل وضعیت عمومی جوامع مختلف و شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های توسعه محسوب می‌شوند.

در این کتاب تلاش داریم تا به بررسی جامع و دقیق شاخص‌های مختلف رفاه اجتماعی بپردازیم، از جمله شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، روان‌شناختی، محیط زیستی و ترکیبی. این شاخص‌ها به ما کمک می‌کنند تا درک بهتری از کیفیت زندگی افراد در یک جامعه داشته باشیم و بتوانیم نهادها و سیاست‌گذاران را در طراحی و اجرای سیاست‌های مناسب برای بهبود وضعیت عمومی راهنمایی کنیم.

شاخص‌های رفاه در کشورهای مختلف معمولاً شامل مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی، اقتصادی و محیطی هستند که وضعیت زندگی مردم و کیفیت آن را ارزیابی می‌کنند. این شاخص‌ها به دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی کمک می‌کنند تا شرایط رفاهی و پیشرفت یک کشور را مقایسه و تحلیل کنند.

آنچه که درباره رفاه اجتماعی اهمیت دارد، شرایطی است که فرد در آن زندگی می‌کند، فرصت‌های موجود برای پیشرفت شخصی و اجتماعی، دسترسی به خدمات عمومی و بهداشتی، امنیت اجتماعی و زیست‌محیطی، و همچنین کیفیت روابط اجتماعی و فرهنگی در یک جامعه است. بنابراین، شاخص‌های رفاه اجتماعی نه تنها نشان‌دهنده وضعیت اقتصادی و مادی جامعه، بلکه بازتاب‌دهنده ابعاد غیرمادی و انسانی زندگی نیز هستند.

در فصل‌های آینده، به تفصیل به بررسی مهم‌ترین شاخص‌ها و بیانگرهای رفاه اجتماعی خواهیم پرداخت. ساختار فصول کتاب حاضر به ترتیب زیر است. در فصل اول، با مبانی نظری رفاه اجتماعی از جمله تعاریف، ابعاد و سیر تحول مفهوم رفاه اجتماعی آشنا خواهیم شد. در پایان فصل نیز به اهمیت اندازه‌گیری رفاه اجتماعی اشاره می‌کنیم. در فصل دوم، مفاهیم مرتبط با اندازه‌گیری رفاه اجتماعی مانند شاخص و بیانگر، تفاوت شاخص و پرسشنامه، انواع شاخص‌ها و سیر تحول شاخص‌های رفاه اجتماعی معرفی می‌شوند. فصل سوم به معرفی انواع شاخص‌های اقتصادی رفاه اختصاص یافته است. در فصل چهارم با شاخص‌های اجتماعی رفاه آشنا خواهیم شد. شاخص‌های اجتماعی به تحلیل و بررسی شرایطی مانند دسترسی به خدمات اجتماعی، کیفیت زندگی اجتماعی، حقوق بشر، برابری جنسیتی، امنیت اجتماعی، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و تعاملات فرهنگی می‌پردازند. در فصل پنجم شاخص‌های ذهنی (روان‌شناختی) رفاه معرفی می‌شوند. این شاخص‌ها به ابعاد ذهنی رفاه مانند شادکامی و رضایت از زندگی و ارزیابی افراد از ابعاد عینی زندگی شان اشاره دارد.

در فصل ششم به شاخص‌های زیست محیطی رفاه اجتماعی اشاره می‌کنیم. در فصل هفتم با شاخص‌های ترکیبی رفاه که مجموعه‌ای از ابعاد مختلف رفاه پیشگفته هستند، آشنا می‌شویم. در فصل هشتم، شاخص‌های اختصاصی گروه‌های سنی مانند کودکان، نوجوانان و سالمندان معرفی می‌شوند. در فصل نهم چالش‌ها و محدودیت‌های اندازه‌گیری رفاه را بیان می‌کنیم. در فصل دهم و پایانی نیز سعی خواهیم کرد تا آینده رفاه اجتماعی را ترسیم کنیم. در این فصل تأثیر جهانی شدن و توسعه فناوری بر رفاه اجتماعی و راهکارهای نوین در بهبود شاخص‌های رفاه اجتماعی را بررسی می‌کنیم.

امیدواریم این کتاب بتواند به‌عنوان مرجعی معتبر برای پژوهشگران، دانشجویان، سیاست‌گذاران و علاقه‌مندان به مفاهیم رفاه و سیاست اجتماعی، مفید واقع شود.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۱	..... فصل اول: مبانی نظری رفاه اجتماعی.....
۱۱	..... مقدمه .....
۱۲	..... مفهوم رفاه اجتماعی .....
۱۲	..... تعاریف رفاه اجتماعی.....
۱۳	..... تعریف رفاه اجتماعی از نظر تونی فیتزپاتریک.....
۱۴	..... تعریف رفاه اجتماعی از نظر آمارتیا سن.....
۱۵	..... ابعاد رفاه اجتماعی.....
۱۶	..... سیر تحول مفهوم رفاه اجتماعی .....
۲۰	..... اهمیت اندازه‌گیری رفاه اجتماعی.....
۲۳	..... فصل دوم: مفاهیم مرتبط با اندازه‌گیری رفاه اجتماعی.....
۲۳	..... مقدمه .....
۲۴	..... مفهوم شاخص .....
۲۴	..... تفاوت شاخص و پرسشنامه.....
۲۷	..... بیانگر، بعد و شاخص.....
۲۹	..... شاخص‌های منفرد و ترکیبی.....
۳۱	..... شاخص‌های پولی و غیرپولی.....
۳۴	..... شاخص‌های عینی و ذهنی.....
۳۶	..... شاخص‌های مثبت و منفی.....
۳۹	..... سیر تحول شاخص‌های رفاه اجتماعی.....
۴۳	..... فصل سوم: شاخص‌های اقتصادی رفاه.....
۴۳	..... مقدمه .....
۴۳	..... تولید ناخالص داخلی.....
۴۴	..... جایگزین‌های تولید ناخالص داخلی.....
۴۵	..... شاخص پیشرفت واقعی.....
۴۷	..... شاخص فلاکت.....

۴۹	.....انواع شاخص‌های فلاکت
۴۹	.....۱. شاخص فلاکت اوکان
۵۰	.....۲. شاخص فلاکت بارو
۵۰	.....۳. شاخص فلاکت ولش
۵۱	.....۴. شاخص فلاکت پیشرفته
۵۱	.....۵. شاخص فلاکت هانکه
۵۱	.....شاخص رفاه اجتماعی آمارتیا سن
۵۳	.....انواع شاخص‌های فقر
۵۳	.....۱. شاخص خط فقر
۵۳	.....۲. شاخص شکاف فقر
۵۳	.....۳. شاخص شدت فقر
۵۴	.....۴. شاخص سرانه فقر
۵۴	.....۵. شاخص فقر از طریق هزینه‌های اساسی
۵۴	.....۶. شاخص فقر چندبعدی
۵۷	.....شاخص‌های نابرابری
۵۷	.....۱. ضریب جینی
۶۰	.....۲. شاخص هوور یا رابین هود
۶۲	.....۳. شاخص آنتروپی تعمیم یافته
۶۴	.....۴. شاخص تیل
۶۵	.....۵. شاخص اتکینسون
۶۹	.....۶. شاخص تمرکز
۷۰	.....۷. شاخص کاکوانی
۷۲	.....۸. نسبت درآمد ده درصد ثروتمندترین به فقیرترین افراد جامعه
۷۳	.....شاخص رفاه اقتصادی پایدار
۷۷	.....فصل چهارم: شاخص‌های اجتماعی رفاه
۷۷	.....مقدمه
۷۷	.....مؤلفه‌ها و معیارهای اجتماعی رفاه
۸۰	.....شاخص توسعه انسانی
۸۲	.....شاخص توسعه جنسیتی

۸۴	شاخص جهانی شکاف جنسیتی.....
۹۰	شاخص نابرابری جنسیتی.....
۹۳	شاخص کیفیت و دسترسی به خدمات سلامت.....
۹۷	شاخص گرسنگی جهانی.....
۹۹	شاخص عدالت اجتماعی اروپا.....
۱۰۲	شاخص دسترسی به عدالت.....
۱۰۷	فصل پنجم: شاخص های ذهنی (روان شناختی) رفاه .....
۱۰۷	مقدمه.....
۱۰۸	شاخص شادکامی.....
۱۰۹	شاخص رضایت از زندگی.....
۱۱۲	شاخص ادراک فساد.....
۱۱۵	شاخص ادراک تغییرات اقلیمی.....
۱۱۹	فصل ششم: شاخص های زیست محیطی رفاه .....
۱۱۹	مقدمه.....
۱۱۹	تولید ناخالص داخلی سبز.....
۱۲۲	شاخص پایداری زیست محیطی.....
۱۲۵	شاخص پایداری جهانی.....
۱۲۷	شاخص عملکرد تغییرات اقلیمی.....
۱۳۰	شاخص اثر پای انسانی.....
۱۳۳	شاخص عملکرد محیط زیستی.....
۱۳۶	شاخص سیاره شاد.....
۱۳۹	فصل هفتم: شاخص های ترکیبی رفاه .....
۱۳۹	مقدمه.....
۱۳۹	شاخص لگاتوم.....
۱۴۱	شاخص زندگی بهتر.....
۱۴۳	شاخص آسیب پذیری اجتماعی.....
۱۴۶	شاخص کیفیت زندگی.....
۱۴۹	شاخص پیشرفت اجتماعی.....
۱۵۱	شاخص توسعه پایدار.....

۱۵۵	فصل هشتم: شاخص‌های اختصاصی گروه‌های سنی
۱۵۵	مقدمه
۱۵۶	شاخص بهزیستی کودک
۱۵۷	شاخص توسعه کودک
۱۵۸	شاخص بهزیستی جوانان
۱۶۲	شاخص توسعه انسانی جوانان
۱۶۴	شاخص دیدبان سالمندی
۱۶۹	فصل نهم: چالش‌ها و محدودیت‌های اندازه‌گیری رفاه اجتماعی
۱۶۹	مقدمه
۱۶۹	چالش‌ها و محدودیت‌های اندازه‌گیری رفاه اجتماعی
۱۷۲	انتقادات و محدودیت‌های شاخص‌های متداول رفاه اجتماعی
۱۷۴	نیاز به شاخص‌های نوین رفاه اجتماعی
۱۷۷	فصل دهم: آینده رفاه اجتماعی
۱۷۷	مقدمه
۱۷۷	تأثیر فناوری و نوآوری بر رفاه اجتماعی
۱۸۰	نقش جهانی شدن و تغییرات رفاه اجتماعی
۱۸۲	راهکارهای نوین برای بهبود شاخص‌های رفاه
۱۸۷	فهرست منابع

فهرست جداول

صفحه

عنوان

۲۶	جدول ۱. مقایسه شاخص و پرسشنامه
۲۹	جدول ۲. مقایسه بیانگر، بعد و شاخص
۳۱	جدول ۳. مقایسه شاخص‌های منفرد و ترکیبی
۳۳	جدول ۴. مقایسه شاخص‌های پولی و غیرپولی
۳۶	جدول ۵. مقایسه شاخص‌های عینی و ذهنی
۳۸	جدول ۶. مقایسه شاخص‌های مثبت و منفی

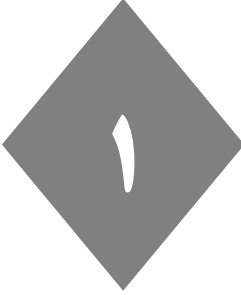
فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

۵۸	نمودار ۱. منحنی لورنز.....
۸۷	نمودار ۲. سیر تحول شاخص شکاف جنسیتی.....
۸۸	نمودار ۳. میزان بسته شدن شکاف جنسیتی در مناطق مختلف جهان.....

مبانی نظری رفاه اجتماعی

مقدمه

مبانی نظری رفاه یکی از اساسی‌ترین موضوعات در علوم اجتماعی، اقتصاد و سیاست‌گذاری عمومی است که به‌طور گسترده در تحلیل وضعیت اجتماعی و اقتصادی جوامع مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد. رفاه اجتماعی به مجموعه شرایطی اطلاق می‌شود که افراد جامعه از آن برای تأمین نیازهای فیزیکی، روانی، اقتصادی و اجتماعی خود بهره‌مند می‌شوند و به‌طور کلی، به کیفیت زندگی انسان‌ها و امکان دستیابی آن‌ها به فرصت‌های برابر در تمامی جنبه‌های زندگی اشاره دارد. مبانی نظری رفاه به‌طور عمده به بررسی مفاهیم و نظریه‌های مختلفی می‌پردازد که به تحلیل عواملی چون توزیع منابع، عدالت اجتماعی، تأمین اجتماعی، رشد اقتصادی و بهبود کیفیت زندگی افراد مربوط می‌شود. این مبانی شامل تئوری‌ها و دیدگاه‌های مختلف در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی فلسفی است که به کمک آن‌ها می‌توان به درک بهتری از چگونگی تأمین رفاه در جوامع و نحوه بهبود آن در سطوح مختلف پرداخت. در این راستا، توجه به ابعاد مختلف رفاه و هم‌راستایی آن با اصول عدالت و پایداری در طراحی سیاست‌ها و برنامه‌های اجتماعی اهمیت ویژه‌ای دارد.

پیش از شروع بحث اصلی کتاب، یعنی آشنایی و معرفی شاخص‌های اندازه‌گیری رفاه، بایستی با مفهوم رفاه اجتماعی آشنا شویم. بنابراین فصل نخست به معرفی مبانی نظری رفاه اجتماعی اختصاص دارد. در این فصل مفهوم رفاه اجتماعی، ابعاد مختلف آن، تعاریف گوناگون رفاه اجتماعی، سیر تحول این مفهوم و در نهایت اهمیت اندازه‌گیری آن مورد بررسی قرار می‌گیرند.